

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

โลกในปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความเจริญก้าวหน้า ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นที่แต่ละประเทศต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายจากกระแสโลก โดยปัจจัยสำคัญที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายดังกล่าว ได้แก่ คุณภาพของคน ดังนั้นคุณภาพของคนในชาติ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ทุกประเทศต้องมุ่งพัฒนา เพื่อเป็นการพัฒนา "คน" ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 1)

กระทรวงศึกษาธิการเป็นองค์กรหลักในการทำหน้าที่จัดการศึกษาของประเทศไทย โดยมุ่งหวังพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงได้ประกาศการปฏิรูปการศึกษาเมื่อปี พ.ศ. 2539 โดยกำหนดแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2539 - 2550 เพื่อสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงาน 4 ด้าน คือ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. 2538 : 1-12)

1. การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา
2. การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา
3. การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน
4. การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา

ในการปฏิรูปการศึกษา 4 ด้านนี้ การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนมีความสำคัญที่สุดเพราะเป็นกระบวนการที่สัมผัสใกล้ชิดกับนักเรียนและมีผลต่อนักเรียนโดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2545 : 24) ได้กล่าวว่า หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ หัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้ คือ การปฏิรูปจากยี่สิบวิชาเป็นตัวตั้ง มาเป็นยี่สิบมนุษย์หรือผู้เรียนเป็นตัวตั้ง หรือเรียกว่า ผู้เรียนสำคัญที่สุด การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นตัวตั้งหรือยี่สิบผู้เรียนสำคัญที่สุดหมายถึง การเรียนรู้ในสถานการณ์จริง สถานการณ์จริงของแต่ละคนไม่เหมือนกัน จึงต้องเอาผู้เรียนแต่ละคนเป็นตัวตั้ง ครูจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ กิจกรรม และการทำงาน อันนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งรวมถึงพัฒนาการทางจิตวิญญาณด้วย ในขณะที่ทุกคนยอมรับว่ากระบวนการเรียนรู้ยุคใหม่

จะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ แต่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษานั้นครู อาจารย์ และผู้บริหารสถานศึกษาน่าจะเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุด เพราะท่านเหล่านี้ คือ ผู้ที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดประโยชน์ถึงตัวผู้เรียนได้อย่างแท้จริง คือองค์กรแห่งการเรียนรู้

ในการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ในส่วนของตนเองให้เกิดผลดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งเปรียบเสมือนตัวจักรสำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้ให้มีพลังที่จะขับเคลื่อนและผลักดันวงล้อของการปฏิรูปการศึกษาให้ขับเคลื่อนไปข้างหน้าอย่างมั่นคงสู่จุดหมายสำคัญ (สุวัฒน์ เงินกล้า. 2543 : 12)

เป้าหมายสำคัญในการปฏิรูปการเรียนรู้ คือ

1. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของคนไทย
2. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนความเข้มแข็งของสังคมไทย
3. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคโลกาภิวัตน์
4. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครู พ่อ-แม่ ผู้ปกครองและสังคมไทย
5. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อสอดคล้องกับกฎหมาย

การปฏิรูปการเรียนรู้โดยยึดหลักเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเฉพาะในหมวด 4 มีทั้งหมด 8 มาตรา ซึ่งเป็นหัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้ ได้แก่ หลักการจัดการศึกษา ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพสาระการเรียนรู้ เน้นความรู้คู่คุณธรรม บูรณาการความรู้ที่หลากหลาย บทบาทของรัฐในการส่งเสริมการเรียนรู้ มีคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรที่หลากหลาย สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ประเมินผลการเรียนรู้อบรมของครูและผู้ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการเรียนการสอนรวมถึงการวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 19)

การปฏิรูปการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญยิ่งประการหนึ่งของมนุษยชาติเป็นการพัฒนาเยาวชน ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต การเรียนการสอนในอดีตถึงแม้ว่าจะประสบผลสำเร็จในระยะหนึ่ง แต่ก็มีปัญหาที่เรื้อรังมาเป็นเวลานาน คือการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเฉพาะในโรงเรียนมากเกินไป จนมีปัญหาการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับความต้องการไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนและความเป็นจริงในสังคม ก่อให้เกิดวิกฤตและความทุกข์เกิดความเครียดกับผู้เรียน และอีกประการหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าการเรียนการสอนจะดำเนินการไปแบบเดิมไม่ได้อีกแล้วก็คือ ความเจริญทางด้านเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีในด้านการสื่อสารและสารสนเทศที่เป็นระบบทางด่วน ข้อมูลสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ทั้งโลกเข้าด้วยกัน และ

มีราคาถูกลงจนทุกคนสามารถที่จะมีได้ จึงเป็นแรงกดดันที่สำคัญที่ทำให้รูปแบบการเรียนการสอนแบบเดิมไม่เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบันนั้นก็คือการปฏิรูปการเรียนรู้ตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 19)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นประเทศมีการปฏิรูปการเรียนการสอน ที่มุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น เป็นคนดี คนเก่งและเรียนรู้ด้วยความสุข ด้วยการปรับเปลี่ยนปัจจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนที่มีความแตกต่างหลากหลายให้ได้ผลตามเป้าหมายการปฏิรูปการเรียนรู้ ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในด้านการบริหารสถานศึกษาและสามารถจัดการศึกษาให้ครูที่เป็นหัวใจสำคัญที่จะ ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่ทุกฝ่ายพึงประสงค์ มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนในทิศทางของการปฏิรูปการศึกษาได้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา เกี่ยวกับการดำเนินการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1 - 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย ว่ามีการดำเนินการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนอยู่ในระดับใด ซึ่งผลจากการวิจัยจะใช้เป็นข้อเสนอแนะและแนวทางในการปรับปรุง พัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเกิดผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและเป็นประโยชน์ สูงสุดกับนักเรียน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการดำเนินการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1 - 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย ทั้งโดยรวมและรายด้าน
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของผู้บริหารและครูต่อการดำเนินการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1 - 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย ทั้งโดยรวมและรายด้าน

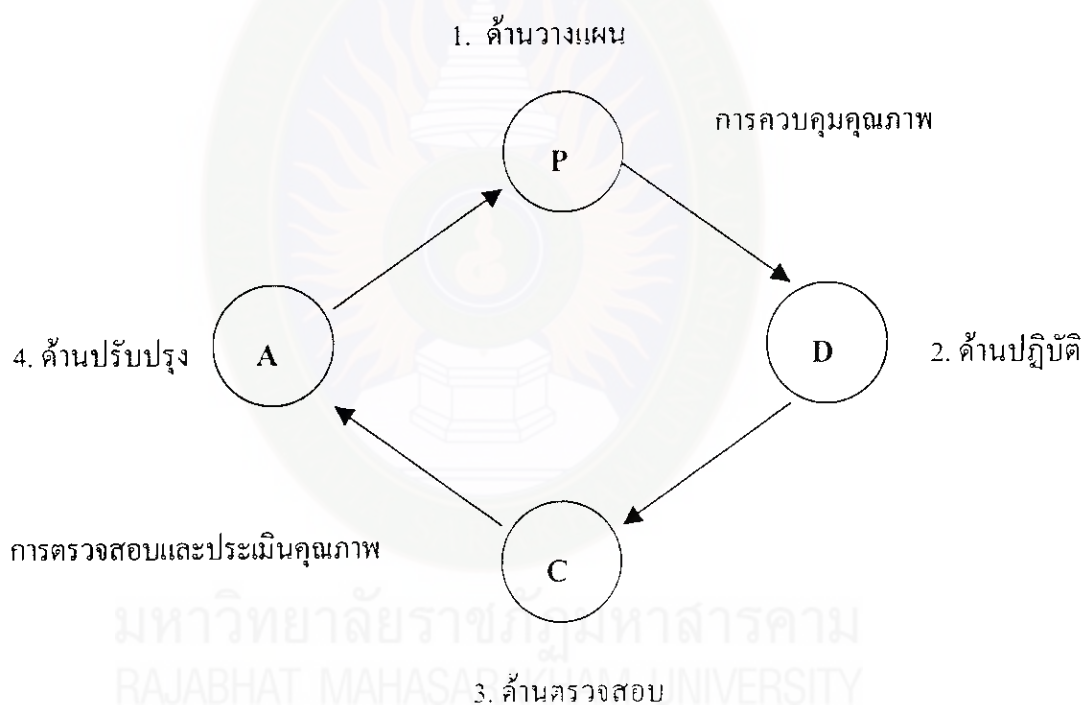
สมมติฐานการวิจัย

1. การดำเนินการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1 - 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย ทั้งโดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก

2. ผู้บริหารและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อการดำเนินการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย แตกต่างกัน ทั้งโดยรวมและรายด้าน

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของเดมมิง (Deming) เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยการดำเนินการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย (สถาบันส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 10) 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 กระบวนการบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพ

ที่มา : สถาบันส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ.

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอนสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดหนองคาย ในปีการศึกษา 2548 จากจำนวน 481 โรงเรียน จำแนกเป็น ผู้บริหารจำนวน 481 คน ครูผู้สอน จำนวน 5,255 คน รวมทั้งสิ้น 5,736 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย. 2548 : 1)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 311 คน

1.2.1 ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1 - 3 ที่จัดการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1 - 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดหนองคาย ในปีการศึกษา 2548 กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) และเทียบสัดส่วนบัญญัติไตรยางค์ 10 % จากจำนวนประชากรทั้งหมดของแต่ละอำเภอ ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 48 คน

1.2.2 ครูผู้สอนสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1 - 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดหนองคาย ในปีการศึกษา 2548 กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) และเทียบสัดส่วนบัญญัติไตรยางค์ 5 % จากจำนวนประชากรทั้งหมดของแต่ละอำเภอ ได้กลุ่มตัวอย่าง 263 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สถานภาพ จำแนกเป็น

- 1) ผู้บริหารสถานศึกษา
- 2) ครู

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ การดำเนินการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 2 ตามกรอบแนวคิด 4 ด้าน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การดำเนินการ หมายถึง การจัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบขั้นตอน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปตามนโยบายการปฏิรูปการเรียนรู้

2. การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนหรือการปฏิรูปการเรียนรู้ หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนการสอนของครู โดยยึดหลักว่า ผู้เรียนสำคัญที่สุด ตามกรอบแนวคิด 4 ด้าน คือ

2.1 ด้านการวางแผน (Plan) หมายถึง การวางแผนล่วงหน้า ทำแผนปฏิบัติงาน กำหนดจุดประสงค์ กิจกรรม วันเวลา ผู้รับผิดชอบ งบประมาณ และสถานที่ ตลอดจนการแจ้งผู้เกี่ยวข้อง ผู้สนใจให้ทราบก่อนโดยทั่วกัน

2.2 ด้านการปฏิบัติ (Do) หมายถึง การทำงานตามแผนที่ได้กำหนดไว้ภายใต้ การสนับสนุนดูแลอย่างใกล้ชิด จากฝ่ายบริหาร

2.3 ด้านการตรวจสอบ (Check) หมายถึง การติดตามผล ประเมินผลโดยวิธีการที่เชื่อถือได้ รายงานผลประชุมเพื่อสรุปคุณภาพและปริมาณของงาน

2.4 ด้านการปรับปรุง (Action) หมายถึง การประยุกต์ใช้ โดยนำผลที่ได้จากการติดตามผลมาวางแผนปรับปรุงและนำไปประยุกต์ใช้

3. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้รักษาราชการในตำแหน่ง หรือ รองผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1 - 3 สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดหนองคาย

4. ครู หมายถึง ข้าราชการครูผู้ทำหน้าที่สอนประจำอยู่ในสถานศึกษาพื้นฐานที่ จัดทำการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1 - 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดหนองคาย

5. สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการ การสอนระดับช่วงชั้นที่ 1 - 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดหนองคาย

6. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย หมายถึง หน่วยงานทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาหนองคาย ที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่ 17 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอเซกา อำเภอโซ่พิสัย อำเภอท่าบ่อ อำเภอบังภาพ อำเภอโพธิ์ชัย อำเภอศรีเชียงใหม่ อำเภอสังคม อำเภอพรเจริญ อำเภอปากคาด อำเภอบึงโขงหลง อำเภอศรีวิไล อำเภอบุ่งคล้า อำเภอสระใคร อำเภอรัตนวาปี อำเภอเฝ้าไร่ และอำเภอโพธิ์ตาก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อใช้เป็นข้อเสนอแนะและแนวทางในการปรับปรุง พัฒนากระบวนการเรียนการสอน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่จัดการสอนระดับช่วงชั้นที่ 1-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดหนองคาย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพ เกิดผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของสถานศึกษาและเป็นประโยชน์สูงสุดกับนักเรียน